

Spis treści

Przedmowa	XIII	5.8. Behawioryzm i psychologia poznawcza	45
		5.9. Psychiatria a systemy totalitarne	47
		5.10. Rozwój psychiatrii po II wojnie światowej	51
1. Dzieje psychiatrii: główne wydarzenia, osoby i tendencje rozwojowe	1	2. Podstawy teoretyczne współczesnej psychiatrii	57
<i>Tadeusz Nasierowski</i>		2.1. Neuroanatomia	57
1. Starożytność	1	<i>Janusz Moryś</i>	
1.1. Koncepcje człowieka w filozofii greckiej i ich wpływ na starożytną medycynę	2	1. Ośłona kostna ośrodkowego układu nerwowego	57
1.2. <i>Corpus Hippocraticum</i>	2	2. Opony mózgowia	57
1.3. Śmiech Demokryta – próbiez stosunku starożytnych do zaburzeń psychicznych i ludzi na nie cierpiących	5	3. Budowa komórkowa układu nerwowego	60
1.4. Szkoła metodyków	7	4. Rozwój układu nerwowego i jego najczęstsze zaburzenia	62
1.5. Szkoła pneumatyków	9	5. Piętrowy podział układu nerwowego	63
1.6. Galen	9	6. Mózgowie	64
2. Medycyna arabska	11	6.1. Mózg	64
3. Średniowiecze	15	6.2. Pień mózgowia	76
3.1. Ośrodek w Geel	16	7. Rdzeń kręgowy	78
4. Czasy nowożytne	17	8. Unaczynienie układu nerwowego	79
4.1. Kartezjusz	17	9. Podstawy anatomiczne zaburzeń psychicznych	82
4.2. Kierunek eksperymentalno-przyrodniczy w medycynie nowożytnej	18	10. Układ komorowy i krążenie płynu mózgowo-rdzeniowego	85
4.3. Frenologia	19	11. Układ autonomiczny	85
4.4. Magnetyzm zwierzęcy Mesmera	20	2.2. Obrazy neuropatologiczne w chorobach mózgu	88
4.5. Opieka nad chorymi psychicznie w XVIII i XIX wieku	21	<i>Jerzy Kulczycki</i>	
4.6. Witalizm	25	1. Metody badań stosowane w patologii układu nerwowego	88
4.7. Kierunek anatomopatologiczno-kliniczny	26	2. Zmiany neuropatologiczne w wybranych chorobach mózgu	90
4.8. Narodziny psychiatrii naukowej	26	2.1. Procesy zapalne	90
5. Psychiatria XX wieku	38	2.2. Procesy zwyrodnieniowe	94
5.1. Psychoanaliza	39	2.3. Inne encefalopatie	98
5.2. Koncepcja schizofrenii i jej związki z psychoanalizą	41	3. Schizofrenia	99
5.3. Konstytucjonalizm	42		
5.4. Pragmatyzm a koncepcja psychobiologiczna	43		
5.5. Kierunek fenomenologiczny	44		
5.6. Kierunek egzystencjalny	45		
5.7. Dwudziestowieczni spadkobiercy myśli Franza Brentana	45		

2.3. Badania genetyczne w psychiatrii

102

Joanna Hauser, Monika Dmitrak-Węglarz

1. Wstęp	102
2. Genetyka populacyjna	102
2.1. Badania rodzin	102
2.2. Badania bliźniąt	102
3. Dziedziczenie chorób uwarunkowanych genetycznie	103
3.1. Choroby jednogennowe	103
3.2. Choroby złożone	104
4. Genetyka molekularna	106
4.1. Mutacja a polimorfizm	106
4.2. Metody i techniki wykorzystywane w poszukiwaniu genów związanych z chorobami złożonymi	107
4.3. Analiza sprzężeń	107
4.4. Analiza asocjacji	109
4.5. Analiza CNV	112
4.6. Badania ekspresji genów	112
4.7. Proteomika	113
4.8. Epigenetyka	116
4.9. Modele zwierzęce	117
5. Farmakogenetyka	118
6. Podsumowanie	119

2.4. Podstawy neurobiologii

122

Jerzy Vetulani

1. Najważniejsze pojęcia dotyczące przekazywania synaptycznego	122
2. Schemat działania receptorów metabotropowych	124
3. Ligandy, agonisty, antagonisty	124
4. Przekazywanie sygnałów w ustroju	124
5. Teorie receptorowe	126
6. Szybka i powolna transmisja synaptyczna	127
7. Klasy neuroprzekazników	127
7.1. Neuroprzekazniki klasy pierwszej	128
7.2. Neuroprzekazniki klasy drugiej	129
7.3. Neuroprzekazniki klasy trzeciej	130
8. Sygnały zwrotne	133
Kwas arachidonowy	134
Tlenek azotu	134
9. Główne układy neuroprzekaznikowe mózgu	136
9.1. Układy swoistych neuroprzekazników	137

2.5. Neurobiologia zaburzeń psychicznych

150

Stanisław Pużyński, Janusz Rybakowski

1. Neurobiologia chorób afektywnych	150
1.1. Wstęp	150
1.2. Badania genetyczne	150
1.3. Zaburzenia neuroprzekazywania – koncepcje monoaminergiczne	151
1.4. Zmiany regulacji hormonalnej	153
1.5. Neuropeptydy	154
1.6. Kindling, rytmy biologiczne, sen	155
1.7. Koncepcje psychoimmunologiczne	155
1.8. Zmiany strukturalne o.o.n.	156
1.9. Markery neurobiologiczne chorób afektywnych	157
2. Neurobiologia schizofrenii	157
2.1. Wstęp	157
2.2. Zaburzenia czynności struktur mózgowych w schizofrenii	158
2.3. Hipoteza dopaminowa schizofrenii	159
2.4. Hipoteza serotoninowa schizofrenii	160
2.5. Hipoteza glutaminergiczna schizofrenii	160
2.6. Hipoteza „blonowa” schizofrenii	161
2.7. Badania genetyczne w schizofrenii	161
2.8. Endofenotypy w badaniach genetycznych schizofrenii	162
2.9. Pierwszy epizod schizofrenii	163
3. Neurobiologia zaburzeń nerwicowych i związanych ze stresem	164
3.1. Wstęp	164
3.2. Zespół natręctw	164
3.3. Zespół lęku napadowego	165
3.4. Zespół lęku społecznego (fobia społeczna)	167
3.5. Zespół stresu pourazowego	168
4. Neurobiologia uzależnienia od alkoholu i innych substancji psychoaktywnych	169
4.1. Neurobiologiczne mechanizmy uzależnień	169
4.2. Uzależnienie od alkoholu	170
4.3. Uzależnienia od innych substancji psychoaktywnych	171
5. Neurobiologia choroby Alzheimera	173
5.1. Wstęp	173
5.2. Patogeneza choroby Alzheimera	173
5.3. Podejścia terapeutyczne związane z patogenetą	175

2.6. Biologiczne mechanizmy stresu

Jerzy Landowski

1. Wstęp	177
2. Definicja stresu	177
3. Mechanizmy reakcji stresowej	179
4. Stres ostry a stan przewlekły	182
5. Podatność lub oporność na stres	183
5.1. Model predyspozycja – stres	183
6. Rola stresu w patogenezie niektórych zaburzeń psychicznych	184
6.1. Schizofrenia	184
6.2. Zespoły depresyjne	185
6.3. Zaburzenie stresowe pourazowe	185
7. Wpływ leków psychotropowych na stres	186

2.7. Neuroendokrynologia

Jerzy Landowski

1. Wstęp	188
2. Układ podwzgórze–przysadka	188
3. Podwzgórze	189
4. Przysadka i kontrolowane przez nią gruczoły	191
5. Szyszynka	192
6. Interakcje neuroendokrynne	193
7. Schorzenia endokrynne a objawy i zaburzenia psychiczne	194
8. Nieprawidłowości układu endokrynnego w wybranych zaburzeniach psychicznych	195
8.1. Zespoły depresyjne	195
8.2. Schizofrenia	196
8.3. Jadłowstręt psychiczny	197
9. Układy: neuroendokrynni i odpornościowy	197

2.8. Neuroimmunologia zaburzeń psychicznych

Janusz Rybakowski

1. Wstęp	198
2. Układ odpornościowy: interakcje z układem nerwowym oraz endokrynnym	198

3. Schizofrenia

3.1. Czynniki neuroimmunologiczne w patogenezie schizofrenii	199
3.2. Czynniki neuroimmunologiczne w leczeniu schizofrenii	202

4. Choroby afektywne

4.1. Czynniki neuroimmunologiczne w patogenezie chorób afektywnych	203
4.2. Czynniki neuroimmunologiczne w leczeniu chorób afektywnych	206

5. Czynniki neuroimmunologiczne w patogenezie i leczeniu innych zaburzeń psychicznych

5.1. Zespół natręctw	208
5.2. Choroba Alzheimer	208

2.9. Neurobiologia snu

Waldemar Szelenberger

1. Definicja i parametry fizjologiczne	210
2. Biochemiczna regulacja snu i czuwania	213
3. Anatomiczne podłoże snu i czuwania	214
4. Regulacja snu cirkadiana i homeostatyczna	216
5. Pozbawienie snu	217
6. Biologiczna rola snu	218

2.10. Psychiatria ewolucyjna

Janusz Rybakowski

1. Rozwój ewolucyjnych koncepcji zachowania	219
2. Czynność ośrodkowego układu nerwowego i zachowanie w świetle koncepcji ewolucji	220
3. Interpretacja zaburzeń psychicznych w świetle koncepcji ewolucji	222
4. Reakcja stresowa w świetle koncepcji ewolucji	223
5. Zaburzenia lękowe w świetle koncepcji ewolucji	224
6. Choroby afektywne w świetle koncepcji ewolucji	225
7. Schizofrenia w świetle koncepcji ewolucji	226

2.11. Rozwój psychiczny człowieka	231	4. Koncepcje humanistyczne	258
<i>Irena Namysłowska</i>		4.1. Poglądy na osobowość człowieka	258
1. Wstęp	231	4.2. Mechanizmy powstawania zaburzeń psychicznych	259
1.1. Czynniki wpływające na rozwój psychiczny człowieka	232	4.3. Psychoterapia skoncentrowana na kliencie	259
1.2. Czynniki związane z rodziną, wpływające na rozwój psychiczny człowieka	232	5. Koncepcje systemowe	260
1.3. Inne czynniki środowiskowe wpływające na rozwój człowieka	233	5.1. Rodzina jako system i jej znaczenie dla zachowania jednostki	260
2. Rozwój psychiczny człowieka	234	5.2. Mechanizmy powstawania zaburzeń psychicznych	260
2.1. Koncepcja przywiązania Bowlby'ego	236	5.3. Terapia rodzin	261
3. Indywidualny cykl życia człowieka	243	2.13. Neuropsychologia	263
3.1. Okres prenatalny	243	<i>Danuta Kądziaława</i>	
3.2. Dzieciństwo	243	1. Charakterystyka dyscypliny	263
3.3. Okres dorastania (adolescencja) – 11.–18./19. rok życia	245	1.1. Definicja	263
3.4. Młodość – okres między 19. a 25. rokiem życia	245	1.2. Kierunki rozwoju neuropsychologii	263
3.5. Dorosłość – okres między 25. a 60./65. rokiem życia	246	1.3. Pojęcia podstawowe	265
3.6. Starość – okres po 60./65. roku życia do śmierci	246	2. Modele funkcjonowania psychicznego i ich powiązania ze strukturami mózgowia	266
4. Cykl życia rodziny	246	2.1. Neuropsychologiczne modele funkcjonowania językowego i ich odniesienia do patologii	266
4.1. Faza 1: małżeństwo (bez dzieci)	247	2.2. Modele asymetrii czynnościowej półkul mózgowych	268
4.2. Fazy 2, 3 i 4: rodzina z dziećmi (do czasu ich dorastania)	247	3. Diagnoza neuropsychologiczna	269
4.3. Fazy 5 i 6: rodzina z dorastającym dzieckiem (dziećmi) i dzieckiem opuszczającym dom	248	3.1. Podstawy teoretyczne	269
4.4. Faza 7: rodzina w stadium „pustego gniazda”	249	3.2. Typy diagnozy	269
4.5. Faza 8: stadium starzejących się rodziców (aż do śmierci jednego lub obojga)	249	3.3. Procedury diagnostyczne	270
5. Rodzaje przywiązania a system rodzinny	250	3.4. Typowe trudności diagnostyczne	273
2.12. Podstawy psychologiczne współczesnej psychiatrii	253	4. Perspektywy rozwoju dyscypliny	274
<i>J. Czesław Czabala</i>		2.14. Podstawy socjologiczne współczesnej psychiatrii	276
1. Wstęp	253	<i>* Włodzimierz Adam Brodniak</i>	
2. Teorie psychodynamiczne	253	1. Wstęp	276
2.1. Psychoanalityczna teoria osobowości	253	2. Podstawowe pojęcia socjologii w kontekście psychiatrii	277
2.2. Mechanizmy powstawania zaburzeń psychicznych	255	3. Metodologia badań socjologicznych	281
2.3. Terapia psychoanalityczna	255	4. Podstawowe metody i narzędzia badawcze	282
3. Koncepcje behawioralno-poznawcze	255	5. Socjologiczne teorie i koncepcje w kontekście analizy zaburzeń psychicznych i psychiatrii	283
3.1. Teorie behawioralne	256	6. Zaburzenia psychiczne jako przedmiot badań społecznych	288
3.2. Koncepcje poznawcze	256		
3.3. Mechanizmy powstawania zaburzeń psychicznych	257		
3.4. Terapia behawioralna i poznawcza	258		

2.15. Epidemiologia psychiatryczna 294

Andrzej Kiejna

1. Wstęp	294
2. Wskaźniki epidemiologiczne opisujące występowanie określonego efektu w grupach populacyjnych	294
2.1. Gęstość zapadalności (<i>incidence density</i>) – siła chorobowości lub śmiertelności	295
2.2. Rozpowszechnienie	295
2.3. Miary związku i oddziaływania – ryzyko względne, iloraz szans, ryzyko przypisywane	296
3. Instytucjonalne metody zbierania danych	297
4. Badania populacyjne	298
5. Narzędzia stosowane w badaniach epidemiologicznych w psychiatrii	300
6. Epidemiologia psychiatryczna: możliwości i wyzwania	301

3. Psychoopatologia:**objawy i zespoły zaburzeń psychicznych**

305

Jacek Wciórka

1. Wstęp	305
2. Podstawy analizy psychoopatologicznej	307
2.1. Cele	308
2.2. Obszar zainteresowania	308
2.3. Aspekt osobowy	312
2.4. Metody	313
2.5. Wynik – rozpoznanie	315
3. Objawy zaburzeń psychicznych	316
3.1. Zaburzenia czynności poznawczych	316
3.2. Zaburzenia czynności emocjonalnych i motywacyjnych	338
3.3. Zaburzenia scalania czynności psychicznych	357
4. Zespoły zaburzeń psychicznych	373
4.1. Zespoły psychotyczne i niepsychotyczne	373
4.2. Zespoły definiowane patogenetycznie	375
4.3. Zespoły definiowane objawowo	377
4.4. Zespoły definiowane prognostycznie	396

4. Diagnostyka psychiatryczna

399

4.1. Badanie psychiatryczne

399

Adam Bilikiewicz

1. Uwagi ogólne	399
2. Wywiad	402
2.1. Sposób przeprowadzania wywiadu	402
2.2. Wywiad podmiotowy (autoanamneza)	402
2.3. Wywiad przedmiotowy	403
3. Ocena stanu psychicznego	405
3.1. Schemat badania psychiatrycznego	405
4. Sposoby komunikacji z pacjentem	407
4.1. Zachowania terapeutyczne	407
4.2. Zachowania nieterapeutyczne i jatropatogenizujące	412

4.2. Narzędzia oceny stanu psychicznego

413

Jacek Wciórka, Stanisław Pużyński

1. Wstęp	413
2. Standaryzacja oceny stanu psychicznego	413
3. Typy narzędzi	414
3.1. Listy albo inwentarze kliniczne (<i>checklists</i>)	415
3.2. Skale ocen (<i>rating scales</i>)	415
3.3. Wywiady standaryzowane (<i>standardized interviews, schedules</i>)	416
4. Konstrukcja narzędzi	416
5. Ocena wartości narzędzi	420
5.1. Rzeczność	420
5.2. Trafność	421
5.3. Praktyczność	424
6. Normalizacja wyników	424
7. Przegląd ważniejszych narzędzi	424
7.1. Ocena całości stanu klinicznego	425
7.2. Odepnienia i inne zaburzenia wieku podeszłego	434
7.3. Zaburzenia związane z używaniem substancji psychoaktywnych	441
7.4. Schizofrenia i zaburzenia psychotyczne	443
7.5. Zaburzenia afektywne	450
7.6. Zespoły zaburzeń nerwicowych i związanych ze stresem	464
8. Zalety i ograniczenia	474

4.3. Metody psychologiczne w diagnostyce psychiatrycznej 477

Ewa Pragłowska

1. Cele diagnozy psychologicznej 477
2. Rozmowa psychologiczna 477
3. Wywiad psychologiczny 480
4. Obserwacja 480
5. Rozpoznanie poziomu funkcjonowania intelektualnego 481
6. Metody kwestionariuszowe w ocenie psychologicznej 481
7. Metody projekcyjne 484
8. Ocena formalnych zaburzeń myślenia 485
9. Techniki diagnostyczne z wykorzystaniem komputera 485
10. Uwagi końcowe 486

4.4. Ocena neuropsychologiczna 487

Alina Borkowska

1. Neuropsychologiczna ocena funkcji poznawczych 487
 - 1.1. Testy neuropsychologiczne do oceny sprawności funkcji poznawczych 489
2. Zaburzenia funkcji poznawczych w chorobach psychicznych 493
 - 2.1. Dysfunkcje poznawcze w schizofrenii 493
 - 2.2. Zaburzenia funkcji poznawczych w chorobach afektywnych 496
3. Dysfunkcje poznawcze jako marker predyspozycji do zachorowania 498
4. Nowe możliwości diagnostyki deficytów poznawczych w psychiatrii 498

4.5. Neuropsychologiczna ocena otępienia 500

Ślawomira Kotapka-Minc, Alina Borkowska

1. Wstęp 500
2. Diagnostyka łagodnych zaburzeń poznawczych – związek z depresją i otępieniem 501
3. Metody badania procesów poznawczych w chorobach otępiennych 502
 - 3.1. Metody badania przesiewowego 502
 - 3.2. Zestawy prób neuropsychologicznych 503

- 3.3. Testy neuropsychologiczne do oceny wybiórczych sprawności poznawczych 504

4.6. Badania neuroobrazowe w psychiatrii 507

Jan Jaracz

1. Wstęp 507
2. Historia 507
3. Badania strukturalne 507
 - 3.1. Tomografia komputerowa 507
 - 3.2. Rezonans magnetyczny 508
 - 3.3. Zastosowanie strukturalnych badań neuroobrazowych w diagnostyce zaburzeń psychicznych 509
4. Czynnościowe badania neuroobrazowe 510
 - 4.1. Czynnościowy rezonans magnetyczny (fMRI) 510
 - 4.2. Badania z zastosowaniem izotopów emitujących pozytrony oraz fotonów 511
 - 4.3. Spektroskopia rezonansu magnetycznego (MRS) 511
 - 4.4. Nowsze metody neuroobrazowania 512
5. Badania obrazowe mózgu w chorobach psychicznych 512
 - 5.1. Schizofrenia 512
6. Zaburzenia afektywne 514
 - 6.1. Badania strukturalne mózgu 514
 - 6.2. Czynnościowe badania spoczynkowe 515
 - 6.3. Czynnościowe badania podczas wykonywania testów neuropsychologicznych 515
 - 6.4. Wyniki innych badań 515
 - 6.5. Próby syntezy 515
7. Zaburzenia lękowe i związane ze stresem 516
 - 7.1. Zaburzenie stresowe pourazowe (PTSD) 516
 - 7.2. Zaburzenie obsesyjno-kompulsyjne (OCD) 516
 - 7.3. Lęk napadowy i fobie 516
8. Podsumowanie 516

4.7. Diagnostyka psychiatryczna: badania neurofizjologiczne 519

Waldemar Szelenberger

1. Wstęp 519
2. Badanie elektroencefalograficzne 519
3. Badanie polisomnograficzne 525
4. Badania potencjałów wywołanych 526
5. Analiza widma EEG 527
6. Badanie aktywności elektrodermalnej 529

4.8. Badania laboratoryjne	531	4.2. Określanie fenotypu i genotypu izoenzymów cytochromu P450	536
<i>Jerzy Landowski</i>		4.3. Leki normotymiczne	536
1. Wstęp	531	4.4. Leczenie elektrowstrząsowe	537
2. Diagnostyka choroby somatycznej	531	5. Markery biochemiczne w wybranych zaburzeniach psychicznych	537
3. Badania laboratoryjne u osób stosujących substancje psychoaktywne	533	5.1. Test hamowania deksametazonem (<i>dexamethasone suppression test</i> – DST)	538
4. Monitorowanie farmakoterapii zaburzeń psychicznych	533	5.2. Test stymulacji tyreoliberyną (TRH)	538
4.1. Leki przeciwdepresyjne i przeciwpsychotyczne	533	5.3. Inne próby neuroendokrynne	539
		5.4. Metabolity amin biogennych	539
		Skorowidz	541